

MUŞ MALAZGİRT’TE DOĞAL OLARAK YETİŞEN “*Pyrus ssp.*” TAKSONUNUN BİYOLOJİK ÖZELLİKLERİ VE KÜLTÜREL PEYZAJ OLARAK HALKIN BELLEĞİNDEKİ YERİNİN BELİRLENMESİ*

Şevket ALP^{a1}, Hakan SÖYLEMEZ^{a2},

Sorumlu Yazar: Şevket ALP; E-mail: alpsevket@gmail.com.

Özet

Birçok *Pyrus* (ahlat), taksonu barındıran Anadolu cinsin gen merkezi olarak bilinen bir coğrafyadır. Ahlat Anadolu’nun sert karasal iklim özelliklerinin görüldüğü Muş/Malazgirt bölgesinde doğal olarak yetişen ender ağaç türlerinden biridir. Bölgede yapılan araştırmalarda, doğada ahlat taksonunun morfolojik ve pomolojik özellikleri tanımlandıktan sonra, bölge kültüründeki yeri ve konuyla ilgili bilgiler derlenmiştir. Bölgede yetişen taksonun *Pyrus elaeagnifolia* Pallas subsp. *kotschyana* [Boiss.] Browicz olduğu tespit edilmiştir. Taksonun yöre halkının beğenisini kazandığı, halk kültüründe önemli bir yeri olduğu ve zamanla ve tür hakkında bilinçli bir yaklaşım geliştiği belirlenmiştir. Bölge insanının değişen hayat koşullarına bağlı olarak geçmişten gelen ahlat bitkisine ait belleğin günümüze taşındığı fakat erozyona uğramakta olduğu tespit edilmiştir. Bölge insanının hala yerel geleneklerini, örf ve adetlerini koruyor olması onun hala doğaya bağımlı ve güçlü bir bağa sahip olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Anahtar Kelimeler

Morfolojik
Pomolojik
Halk Kültürü
Koruma
Gelenek

"*Pyrus spp.*" THAT GROWN NATURALLY IN MUŞ MALAZGİRT DETERMINATION OF BIOLOGICAL PROPERTIES AND ITS PLACE IN THE PUBLIC MEMORY AS CULTURAL LANDSCAPE

Abstract

Anatolia is a geography that has many *Pyrus* (ahlat) taxa and known as a gene center. *Pyrus* (ahlat) is one of the taxa grows naturally in the Muş/Malazgirt region. In the researches carried out in the region, after the determination of morphological and pomological characteristics of the taxa in nature, the information related on its place and importance in regional culture has gathered together. The taxon that grows in the region is defined as *Pyrus elaeagnifolia* Pallas subsp. *kotschyana* [Boiss.] Browicz. It has been determined that this taxon has gained the appreciation of the local people and has an important place in folk culture and that a conscious approach has developed over time for the taxon. The cultural memory about the taxon from the past has been carried to the present day, however, this culture is under erosion depending on the changing living conditions of the local people. The fact that the region still preserves its local traditions, customs and traditions can be considered as an indication of not only being dependent to nature but also having a strong bond to it.

Keywords

Morphological
Pomological
Folk Culture
Protection
Tradition

* Bu çalışma 2017 2. Dönem Tübitak 2209/A proje önerisi olarak sunulmuştur.

^a Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Van; ¹ORCID,0000-0002-9552-4848.

^b Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, Van ;²ORCID, 0000-0002-8548-474X

Makale Bilgisi: Araştırma Makalesi Başvuru: 21.04.2020; Düzeltme: 28.05.2019; Kabul: 08.06.2020; Çevrimiçi yayın: 30.06.2020

Atf için: Alp, Ş., Söylemez, H., (2020). Muş Malazgirt’te Doğal Olarak Yetişen “*Pyrus ssp.*” Taksonunun Biyolojik Özellikleri ve Kültürel Peyzaj Olarak Halkın Belleğindeki Yerinin Belirlenmesi, *ATA Planlama ve Tasarım Dergisi*, 4:1, 19-26

© 2017 ATA PTĐ, Tüm Hakları Saklıdır

1. GİRİŞ

Pyrus türleri yaygın olarak “Ahlat” adıyla bilinirler. Ahlat dışında Boz armut, Çakal armudu, Aklap, Alfata, Argun, Banda, Çördük, Çötür, Çövür, Kerte, Panta, ve Zingit gibi yöresel isimlerle de tanımlanmaktadır. Ahlat, Rosaceae familyasının *Maloideae* alt familyasındadır (Güner, 2013; Zielinski, 2000; Alp, 2014).

Çok farklı ekolojik koşullara sahip olan Anadolu, yabancı birçok ahlat taksonunu barındırır. Ahlatın anavatanı olarak bilinen Anadolu’da, 11’i tür düzeyinde olmak üzere, 17 takson yetişmekte olup bunun 9’u Doğu Anadolu Bölgesi’ndedir. Türünün hem gen merkezi hem de binlerce yıldır bu topraklarda yetişiyor olmasından dolayı bu türlere ait oldukça zengin formlar bulunmaktadır (Zielinski, 2000; Güner, 2013; Alp, 2014).

Ahlatlar, ilkbaharda kırmızı anterlerli beyaz çiçekleri, ince gri-yeşil yaprakları, kızıl-kahverengi, yeşil top şeklinde küçük meyveleri yansıran bitkisel formu (dekoratif duruşu) nedeniyle ilkbahar, yaz ve sonbaharda ilgi çekici bir cinstir. Dekoratif özellikleri yansıran; hastalık ve zararlılar ile kuraklığa ve hava kirliliğine de dayanıklılığı, değişik iklim ve toprak koşullarına yüksek biyolojik uyum yeteneğinin peyzaj düzenleme çalışmalarında kullanımı gündeme gelmektedir (Hummer ve Postman, 2003; Alp ve ark., 2016).

Anadolu’da orman ağacı olarak bilinen ahlatlar aynı zamanda ormanın yetim ağaçları olarak da tanımlanır. Koruma altında olmadığından rahatlıkla kesilmektedirler. Ahlat türleri, yakacak odun elde etme amacıyla ya da tarla açma ve genişletme faaliyetleri sırasında kesilerek tahrip edilmektedir. Bu yüzden bazı ahlat türleri özellikle endemik olanlar Dünya Doğa ve Doğal Kaynakları Koruma Birliği (IUCN)’nin koruma kriterlerine göre, “tehlikede (EN)” kategorisine bulunmaktadır (Ekim, ve ark., 2000; Alp, 2014).

Dünyada olduğu gibi Anadolu üzerinde de binlerce yıldır süren insan-doğa etkileşiminde kültürel süreçlerden etkilenmemiş hemen hemen hiçbir doğal alan kalmadığından, bugün içinde bulunduğumuz hemen her peyzaj, kültürel peyzaj niteliğindedir. Bu bağlamda geçmişe,

bugüne ve geleceğe ilişkin bir belge niteliğindeki bu peyzajlar, arazinin kültürel anlamlarını ve kullanımlarını yansıtırken, bireyler, toplum ve peyzaj arasındaki ilişkileri, bağları anlamak için de kullanılabilirler (ESF 2010; Baylan, 2019).

Muş iline bağlı bir ilçe olan Malazgirt, deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1550 metredir. İran-Turan fitocoğrafik bölgesinde yer alır. Bölge, biyoklimatik olarak yarı kurak ve donlu Akdeniz iklimine sahiptir (Akçay ve ark., 2010). Bölgenin temel vejetasyonunu step formasyonu oluşturmakta olup, bölgede doğal orman formasyonu bulunmamaktadır. Bununla beraber; dere kenarlarında, korunaklı alanlarda yer yer çalı ve ağaçsı formlar da görülmektedir.

Anadolu’nun değişik bölgelerinde yetiştiği gibi Muş/Malazgirt bölgesinde de ahlat ağacı yetişmektedir. Ahlat ağacı bölgenin kültürüyle özdeşleşmiş bir ağaçtır. Bu çalışmanın amacı; Muş çevresi ve dağlık kesimlerinde “Karçin” adıyla bilinen ve yerel kültürde yeri olan ahlat ağacının bazı biyolojik özellikleri ile, halkının insan-peyzaj ilişkisini anlamak için ahlat bitkisi ile ilişkisinin kültürel değerler içerisinde irdelenmesini araştırmaktır.

2. MATERYAL VE METOD

Araştırmanın ana materyali, Muş ili Malazgirt ilçesi Fenek, Laledağı, Akalan, Bilala ve Beşdam köylerinde doğal olarak yetişen halk arasında KARÇİN olarak bilinen *Pyrus* ssp. taksonudur. Değerlendirmeye her köyden alınan 10 ağaçtan periyodik olarak 2014 yılında tüm vejetasyon boyunca; Zielinski (2000)’e, göre morfolojik ölçümler, Alp (1999)’a, göre fenolojik gözlemler ve Cemeroğlu (1992), ile Yarılgaç ve Yıldız. (2001)’e göre pomolojik ölçümler yapılmıştır. Üzerinde durulan özellikler bakımından fark olup olmadığını belirlemek amacıyla temel istatistik analizler yapılmış ve hesaplamalar için SPSS (ver:13) istatistik paket programı kullanılmıştır.

Meyvelerin renk özelliğini belirlemek amacıyla en yaygın kullanılan renk tanımlama modeli olan, Lab (L*a*b*) yöntemi kullanılmıştır. Meyve renkleri arasındaki farkı tek bir değer üzerinden tanımlamak için ΔE^*_{ab} formülü kullanılmıştır (Minolta, 2005; 2007).

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma alanında ahlat ağaçları doğada kendiliğinden yetişmektedir. Fakat tarımsal aktiviteler nedeniyle tarla kenarlarında veya tarımın yapılmadığı kurak yerlerde, bu ağaçların küçük popülasyonlar yaparak yetiştiği tespit edilmiştir. Ahlat ağaçları; yazın gölgelenmek amacı ile çiftçiler ve çobanlar tarafından, kışın ise küçük memeli hayvanlar ve kuşlar tarafından barınak olarak kullanılmaktadır.

Farklı lokasyonlarda tespit edilmiş ağaçlarda yapılan fenolojik gözlemlerle, bölgede hüküm süren iklim faktörlerinin orada yaşayan ahlat ağaçlarının hayatları üzerindeki genel etkisini ortalama rakamlarla ifade etmek amacıyla yapılan gözlemlerde aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır (Çizelge 1).

Çizelge 1: Muş/Malazgirt ilçesinde yetişen ahlat ağaçlarına ait fenolojik gözlemler

	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Tomurcukların oluşması										
Çiçeklenme başlangıcı										
Çiçekli kalma süresi										
Yapraklanma başlangıcı										
Vejetasyon dönemi										
Meyvenin görsel yönden etkin olduğu süre										
Yaprakta renk değişimi										
Yaprak dökümü süresi										

Çizelge 1’de görüldüğü gibi bölgede genel olarak vejetasyonun mart ayının sonlarına doğru başlarken, ahlat bitkisinin ise mart ayı sonunda buna katıldığı tespit edilmiştir. Muş/Malazgirt bölgesinde ahlat bitkisi mart ayının ikinci diliminde vejetasyon başlamakta ve ekim sonu kasım başına kadar devam etmektedir. Ahlat bitkisinin bölgede ortalama yedi ay vejetasyon süresi tespit edilmiştir. Türün çiçeklenme dönemleri nisan ayı içinde bulunmaktadır. Bölgede yaprak renk değişim

dönemi genel olarak eylül ayında başlamakta ve ekim ayının sonlarında bitmektedir. Aynı zamanda meyvenin renk değişimi ağustos ayının ortalarında başlamakta ve ekim ayı sonuna kadar devam etmektedir.

Çalışma alanının ekolojisini anlamak için bitkinin vejetasyon dönemine ait uzun yıllar bazı meteorolojik verileri değerlendirmeye alınmıştır (Anonim, 2017). Bitkinin vejetasyon dönemi ve yıllık ortalama bazı iklim analizleri Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2: Muş/Malazgirt ilçesinin 2017 yılına ait aylık bazı iklim değerlerinin ortalamaları

Parametre	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık
Ort. Sıcaklık (°C)	-12.0	-11.5	-0.7	8.4	13.6	18.6	23.7	24.1	19.5	9.6	4.0	-2.0
Günlük Ort. Sıc. 5 °C ve Üzeri Gün Sayısı Ort.			1.0	28.0	31.0	30.0	31.0	31.0	30.0	31.0	14.0	3.0
Mak. Sıc. 25 °C ve Üzeri Gün Sayısı Ort.					6.0	26.0	31.0	31.0	27.0			
Min. Sıc. -20 °C ve Altında Gün Sayısı Ort.	8.0	8.0										
Ort. 5 cm. Toprak Sıc. (°C)	-0.9	-0.5	-0.1	8.9	15.4	20.5	23.9	25.6	21.5	12.5	5.7	1.5
Ortalama Nispi Nem (%)	83.3	78.6	81.3	60.3	60.0	49.5	34.8	27.8	27.8	51.6	74.8	82.1
Toplam Yağış Ort. (mm=kg÷m ²) OMGİ	23.4	10.0	38.2	68.6	112.6	5.6	22.8	9.6	0.0	40.8	42.4	23.8
Ort. Rüzgar Hızı (m÷sn)	0.5	0.6	0.7	1.3	1.2	0.8	1.0	1.2	1.1	1.2	0.8	1.0

Muş/Malazgirt'te karasal iklim hüküm sürmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları sert ve soğuktur. Vejetatif faaliyetin başlaması veya sona ermesi için, termik bakıma eşik değerinin en az +5 °C olduğu dikkate alınır (Çepel, 1988), sıcaklığın +5 °C'nin üzerinde bulunduğu devre yani vejetasyon süresi bölgede 230 gündür.

3.1. Morfolojik Özellikleri

Bölgede yetişen türün tanımlayıcı özelliklerinde kullanılan dış morfolojik özellikleriyle ilgili alınan ölçümler Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3: Muş/Malazgirt ilçesinde yetişen ahlata ağaçlarının morfolojik özellikleri

Ortalama boy	Orta (2-3 m.)
En uzun boy	3 metre
Yaprak tipi	Basit Yapraklı. Yaprak döken
Yaprak	4-7 cm uzunluğunda ve 2-3 cm genişliğindeki dar eliptik yapraklar derimsi, gri yeşil renkte ve her iki yüzü de tüylüdür.
Yaprak dizilişi	Almaşık (Alternant)
Yaprak kenarı	İnce dişli
Sürgün	Genç sürgünler sık tüylü ve gri renklidir.
Gövde ve kabuk	Gri-kahverengi gövde çatlaklıdır.
Dal formu	Dikenli dallı
Çiçek	Erdişi olan çiçekler şemsiyemsi salkım ve 5 adet taç yapraklıdır.
Çiçek rengi	Beyaz
Meyve	3-4 cm çapında küremsi-armut biçiminde ve önceleri yeşil ve tüylü, olgunlaştığında ise sarı-kahverengi ve tüysüzdür. Sapı kısadır.
Tepe özelliği	Yuvarlak formu
Yetiştigi en yüksek rakım	1950 m.

Muş bölgesinde yetişen ahlata taksonu bulunun bulunduğu ekolojik koşullar nedeniyle kurak ve soğuk iklimin de etkisiyle, genel morfolojik özelliklerinde literatüre göre kıyaslandığında büyük bir sapma olmadığı ama kısmen

ağaçların bodurlaştığı tespit edilmiştir.

Belirlenen tiplerde, olgun meyvelerde ölçülen bazı pomolojik özelliklerin sonuçları toplu olarak Çizelge 4'te verilmiştir.

Çizelge 4: Muş/Malazgirt ilçesinde yetişen ahlata ağacına ait pomolojik özellikler

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Ortalama meyve ağırlığı (gr)	11,30	23,46 g	15,77	3,74
Meyve eni (mm)	28,33	35,22	30,78	1,94
Meyve boyu (mm)	21,29	27,10	24,20	2,02
Meyve sapı uzunluğu (mm)	8,00	26,17	14,67	5,06
Çiçek çukuru genişliği (mm)	6,88	10,93	9,90	1,13
Çiçek çukuru derinliği (mm)	1,96	4,20	2,92	0,67
Meyve kabuk kalınlığı (mm)	0,73	0,96	0,83	0,08
Her meyvede çekirdek evi büyüklüğü (mm)	16,01	18,88	17,79	0,90
Çekirdek evinde yer alan dolu tohum sayısı	6,00	11,00	7,00	1,63
Tohum ağırlığı (gr)	0,06	0,67	0,15	0,18

İncelenen ağaçlardaki meyvelerin pomolojik özellikleri bakımından; meyve ağırlığının 15,77 gr, meyve boyunun 24,20 mm, meyve çapının 30,78 mm, meyve kabuk kalınlığının 0,83 mm ve meyve sapı uzunluğunun 14,67 mm olduğu tespit edilmiştir. Meyveyi tanımlamada kullanılan, çiçek çukuru

genişliğinin 9,90 mm, çiçek çukuru derinliğinin 0,90 mm, her meyvede çekirdek evi büyüklüğünün 17,79 mm, çekirdek evinde yer alan dolu çekirdeklerin sayısının 7 adet ve tohum ağırlığının 1,15 gr olduğu belirlenmiştir.

Bölgede toplanan ahlat tohumları 5°C'lik bir soğuk hava deposunda 2 aylık (1 Şubat- 30 Nisan) katlama aşamasında kaldıktan sonra, (1 Mayıs) tarihinde çimlendirilmek üzere saksılara ekilmiştir. Saksılara ekilen tohumların çimlenme süreci, iki hafta (1-15 Mayıs) arasında olmuştur. Tüm tohumların

%50 (15 -25 Mayıs) oranında çimlendiği tespit edilmiştir.

Belirlenen tiplerde, olgun meyvelerde, yapılan duyu analizi sonuçlarının ortalaması Çizelge 5'te verilmiştir.

Çizelge 5: Muş/Malazgirt ilçesinde yetişen ahlatın meyvesinin duyu analizi sonuçları

Çeşit Adı	SÇKM (%)	T.E. Asitlik (%)	pH	Kumluluk	Sululuk	Tat
Karçin	22,95	55,35	3,63	Kumlu	Sulu	Buruk-acı

Meyve suyu pH'nın % 3,63; tadının ekşi; suda çözülür kuru madde miktarının % 22,95 ve meyve suyu asitliğinin % 55,35 olduğu tespit edilmiştir. Halk arasında tadı buruk, meyve dokusu kumlu da olsa hem taze hem de işlenerek tüketilmektedir (Çizelge 4).

Açık yeşil alanlarda kullanılan ağaçların meyve rengi ve yapısı; bu bitkilerin beğeni alması ve dış mekân bitkisi olarak kullanılmasında etkilidir.

Çizelge 6: Muş/Malazgirt ilçesinde yetişen ahlat meyvesinin renk özellikleri

	Meyve rengi			Meyve eti rengi		
	L	L	L	L	A	B
Ort	51,43	51,43	51,43	56,9	-2,7	28,87
Min	47,4	47,4	47,4	49,95	-6,47	24,13
Mak	59,65	59,65	59,65	62,44	1,29	32,36
Sts	4,61	4,61	4,61	5,01	2,48	2,82

Muş bölgesinde yetişen ahlat meyvelerinin renkleri ve aralarındaki farklılıkların tespit edilmesi amacıyla yapılan analizlerde meyvelerin yeşil üzerine sarı sıvama şeklinde olduğu ve meyve renkleri arasında %18 fark olduğu tespit edilmiştir. Ahlat meyvesinin yeme kalitesini belirleme açısından, meyve rengi değerlendirilmiş ve meyve eti renginin sarımsı olduğu aynı zamanda renkleri arasında %16 oranında fark olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 6).

3.2. Karçin Bitkisinin Bölge Halkının Belleğindeki Yeri

Bölgede yetişen ve meyve olarak tüketilen bitkinin, zamanla halkın beğenisini kazandığı ve tür hakkında yörede bilinçli yaklaşımın olduğu görülmüştür. Taze meyve olarak tüketilmesinin yanında meyvelerinin turşu yapımında kullanıldığı da bilinmektedir. Aynı zamanda reçel olarak da kullanıldığı tespit edilmiştir. Ahlat bitkisinin bölge kültüründeki yeri ve konuyla ilgili bilgiler derlenmiştir. Karçin bitkisi, bölgenin halk hekimliğinde tıbbi amaçlı ve bazı hastalık tedavilerinde

kullanıldığı gibi halk kültüründe, ahlat ile ilgili hikâye, şiir, şarkı, masal, vb öğeler tespit edilmiştir. Yörenin sevilen ağacının zaman içinde, geleneksel toplum hafızasında oluşan ve tespit edilen özelliklerinden bazı örnekler aşağıda verilmiştir.

• Şiirler

YANLIZ AĞAÇ (KARÇİN)

Yükseklerde bir karçin ağacıyım ben
Boğuşurum bir başıma rüzgârlarla
Selamlarım bulutları tek başıma

• Şarkılar

AH GÖNÜL DİRDİ BEN ÖLDÜM (Bedil DİLANAR)

Söğüt ağacının kalbinin bahtına
düşmüşüm, karçin ağacıyla
Gözlerimi gezdiriyorum ne bir yer ne
bir vatan,
Gözlerinin kanaatkâr bakışı, kalbimi
oylatıyor.
Babamın evi kurban olsun, gönlümün
güzeli sen kendini sallıyorsun,

Ah! gönlün derdi beni öldürür oldu
senin derdin sarışın,
Yeter artık gözümün önünde gitme
çeşmeye,
Sabahtan akşama kadar durur oldum
evin çatısında.
Yeter artık bana şaka ve yarenlik
yapma

Hey hey kız, berivanlar ayıklarını alıp
beriye gittiler.
Gözlerimi gezdirim
gezdirmiyorum,
Seni bulamıyorum sarışın,
Hey hey çocuk, evdalım, günahım,
gözüm yaşlı,
Gözlerini aç bana bak, karçin ağacının
altında bu ötedeyim.
Sen hatun sen zeytin ağacı, uzun ince
boyuna hayranım

Hey Hey kız, milletin yüküne
bakıyorum hepsi incir ve nar
Güzelimin yüküne bakıyorum hepsi
çürümüş elma ile karçindir
Hey Hey sarışın sensiz ben ne varım ne
de sen dağsın,
O işlerden elini çek ve gel beni al.

YAPMA YAPMA (KARÇİN) (Sebaheddin
XOCE)

Gittim, çeşmenin bu yanına
Geldim, çeşmenin bu yanına
Doğru karçin mutlu olmuş,
Doğru karçin mutlu olmuş,
Karçin, karçin tanımadı,
Karçin karagöz tanımadı,
Karçin beni gördü tanımadı,
O kız ki, unutulmuş,

Yapma, yapma, yapma, yapma sakın
öyle yapma,
Yapma, yapma, yapma, yapma sakın
öyle yapma,
Sözünü sen, bozmayasın,
Kızların bahtını da sen bozmayasın,

Merdin, derman atıyor bana,
Ben öldüm gönül aşkı,
Yapma, yapma, yapma, yapma sakın
öyle yapma,

Yapma, yapma, yapma, yapma sakın
öyle yapma,
Sözünü sen, bozmayasın,
Kızların bahtını da sen bozmayasın,

• **Masal**

JİYANA BEXTEWAR EREB
SHMEO- RASTIYA EVDAL
ZEYNIKE –

O karlı Süphan Dağı'nın noktasında bir
ülke vardı. O ülke uzaktan da
gözüküyordu. O ülkenin içinde çeşitli
bitkiler yetişiyordu. Bunlar: Elma,
hurma, karçin, ceviz ve fındık. Bu ülke
içinde hesapsız hayvan kurbanlarda
vardı bunlar: Geyik, yabani keçiler,
kurt, ayı, kambur, tilki ve tavşan.

• **Atasözü**

“Ayının yedi masalı vardır hepsi de
karçin üzerinedir.” (Anonim)

4. SONUÇ

Yapılan fenolojik ve morfoljik analizler
sonunda Muş ili, Malazgirt ilçesinin
köylerinde doğal olarak yetişen ahlat taksonun
Pyrus elaeagnifolia Pallas subsp. *kotschyana*
[Boiss.] Browicz olduğu teşhis edilmiştir.

Karçin olarak isimlendirilen ahlat bitkisinin
yetiştği bölgenin 1950 m rakımda ve karasal
iklim özelliğine sahip olması bu taksonun
kuraklık yanında soğuk iklim koşullarına
dayanıklı olduğunu göstermektedir. Bölgede
yetişen ağaçlarda oluşan tohumların tümünün
soğuklama ihtiyacı karşılandıktan sonra
çimlenmesi türün doğada yayılmasının önünde
biyolojik bir engel bulunmadığını ortaya
koymaktadır. Bölgede ağaç sayısının giderek
azalmasının nedenleri arasında; ağaçların
kontROLSÜZ kesilmesi, meyvelerin toplanması
ile tohumların yayılmasının engellenmesi,
toprak işleme ve diğer tarımsal işlemler
gösterilebilir.

Bölge ekosistemlerinde hakim olan karasal
iklim tipi, etkisi gittikçe artan iklim değişikliği
ve olumsuz kent ekolojisi açık yeşil alan
çalışmalarına uygun bitkisel materyalin
teminini daha da zorlaştırmaktadır. Ahlat
ağaçları yaşam ortamı olarak kırsal alanlarda
son derece olumsuz koşullar içeren bir ortamda
yaşamaktadır. Bu nedenle kent ve yakın

çevrelerinde yapılacak ağaçlandırma çalışmalarında rahatlıkla kullanılabilir.

Ahlat bitkisi, kırsal nüfusun azaldığı, dolayısıyla toprakların işlenmediği alanlarda, varlığını sürdürürken; modern üretime geçilen tarım alanlarında, bitkinin doğal yayılım alanı daralmıştır. Bu nedenle, bölge kültüründe önemli yeri olan ahlat bitkisinin, belirli alanlarda koruma altına alınması ve bu konuda politikaların geliştirilmesi kaçınılmaz olmuştur.

Sözlü anlatım, kültürel değerlerin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılmasında önemli katkılar sağlar. Globalleşen dünya ve hızla gelişen teknoloji, birçok alanda olduğu gibi yerel kültürü de etkisi altına almakta ve değişime zorlamaktadır. Yörede yetişen ahlatların kumlu, az sulu ve ekşi bir tadı olmasına rağmen yörede tat ve lezzet açısından oldukça beğenildiği ve yöresel mutfak kültüründe değerlendirildiği görülmüştür. Halkın, ahlat ağacının bu taksonuyla etkileşiminin sonucunda kendine özgü, kültürel değerler geliştirdiği ve bunu günümüze kadar devam ettirdiği tespit edilmiştir. Yapılan görüşmelerde bu kültürel değerlerin erozyona uğradığı ve ortadan kalkmaya başladığı ifade edilmektedir.

Ağaçlar, odun değeri bölge halkı tarafından bilinmemesi nedeniyle zaman zaman kesilmektedir. Bunun engellenmesi amacıyla bölge yöneticilerinin üretim konusunda inisiyatif alıp koruma çalışmaları yürütmelidir. Ahlat bitkisi genel olarak, gıda üretimi ve tarımla ilişkili biyolojik çeşitlilik için korunmasına yönelik göz önünde bulundurulmuş bir tür değildir. Fakat, ahlat ağacı için bölgesel koruma yönetim planlamasının geliştirilmesi gerekir. Bunun için korunan varlığa ait biyolojik özelliklerinin bilinmesi yanında diğer yerel kullanım özelliklerinin de bilinmesi gerekir. Çünkü, korumada kullanılacak bilgiler, ekoloji ve biyoloji alanlarının bilgisini aşmaktadır. Bu yüzden bölgedeki ahlat popülasyonunun her unsurunun özelliklerinin belirlenmesi önemlidir.

Bölgedeki ahlat bitkisinin varlığının sürdürülmesi, geliştirilmesi ve korunması;

disiplinler arası bir çalışmayı, iyi bir örgütlenmeyi, maddi kaynakları ve duyarlı bir kamuoyu desteğini gerektirir. Koruma sürecinin iyi yönetimi; aynı zamanda, geleneksel kültürümüzün korunmasına, gelecek nesillere aktarılması açısından önemlidir. Çünkü bu kültür bölge insanının ortak dünya görüşünün bir parçasıdır.

5. KAYNAKLAR

- Akçay, M. E., Uzun, Y., Kaya, A. 2010. Malazgirt (Muş) Yöresi Makrofunguslarına Katkılar, MANTAR DERGİSİ/The Journal of Fungus 1(1),14-20
- Alp, Ş. 1999. Van Kent Yeşil Dokusuna Yönelik Bazı Ağaç ve Çalılıkların Saptanması Üzerine Bir Araştırma. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Van. 116 s
- Alp, Ş. 2014, Ahlat (*Pyrus elaeagrifolia* Pall. subsp. *elaegrifolia*), Bağbahçe Çevre, Bahçe Çiçek Dergisi, Sayı 52. İstanbul.
- Alp, Ş., Yeler, O., Şatir, O., Aslantas, P. 2016. Turkey's Wild Pears (*Pyrus* sp.) and Usage in Landscape Architecture, International Conference on Natural Science and Engineering (ICNASE'16), 271-275, Kilis.
- Anonim. 2010. Muş/Malazgirt İlçesi Meteoroloji Bülteni. Tarım ve Orman Bakanlığı, Meteoroloji Genel Müdürlüğü 14. Bölge Müdürlüğü.
- Baylan, E. 2019. Kültürel Peyzaj ve Yere Bağlılık: Van Kenti Örneği, YYÜ TAR BİL DERG (YYU J AGR SCI), , 29(1): 10-23.
- Cemeroğlu, B. 1992. Meyve ve Sebze İşleme Endüstrisinde Temel Analiz Metotları. Biltav Yayınları, Ankara.
- Çepel, N. 1988. Peyzaj Ekoloji, İstanbul Üniversitesi Orman Fak. Yayın No:391, S:1-228, İstanbul.
- Ekim, T., Koyuncu, M., Vural, M., Duman, H., Aytaç, Z., Adıgüzel, N. 2000. Türkiye Bitkileri Kırmızı Kitabı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi ve Türkiye Tabiatını Koruma Derneği, Ankara.
- ESF (European Science Foundation) 2010. Landscape in a changing world: Bridging divides, integrating disciplines, serving society. Science Policy Briefing 41: 1-16.

- European Science Foundation,
Strasbourg, Germany.
- Güner, A. (ed.) 2013. Türkiye Bitkileri Listesi
(Damarlı Bitkiler), İstanbul.
- Hummer, K., Postman, J. 2003. *Pyrus* L. Pear.
USDA Forest Service Research Notes.
- Konica Minolta. 2005. Colorimetry: How to
Measure Color Differences. Konica
Minolta Photo Image Inc., USA.
- Konica Minolta. 2007. Precise color
communication. Konica Minolta Photo
Sensing Inc., Japan.
- Yarılgaç. T., Yıldız, K. 2001. Adilcevaz
İlçesinde Yetiştirilen Mahalli Armut
Çeşitlerinin Bazı Pomolojik Özellikleri.
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Dergisi. 11(2). 9-12.
- Zielinski, J. 2000. *Pyrus* L. In: Güner, A.,
Özhatay, N., Ekim, T., Başer, K.H.C.
(eds.). Flora of Turkey and The East
Aegean Islands. 11: 115. Edinburgh Univ.
Pres, Edinburgh.